

Podręcznik *Ciepłownictwo. Projektowanie kotłowni i ciepłowni* przedstawia całościowe spojrzenie na proces projektowania kotłowni i ciepłowni, ze szczególnym uwzględnieniem układów wysokoparametrowych. Jest skierowany przede wszystkim do studentów kierunków inżynieria środowiska i energetyka, może być również przydatny wszystkim, którzy w swojej praktyce zawodowej zajmują się zagadnieniami ogrzewnictwa, ciepłownictwa lub energetyki ciepłej.

Dr hab. inż. Zbigniew Bagiński

podstawową wiedzę z zakresu ciepłownictwa zdobywał na Politechnice Warszawskiej w trakcie zajęć z prof. Witoldem Kamlerem – pionierem ciepłownictwa w Polsce. Współpracował z wybitnymi praktykami, inż. Jerzym Zbierskim i inż. Januszem Domazerem – projektantami wielu ciepłowni i systemów ciepłowniczych w Wielkopolsce. Przez ponad 40 lat prowadził wykłady oraz ćwiczenia projektowe z przedmiotu ciepłownictwo na Wydziale Budownictwa i Inżynierii Środowiska Politechniki Poznańskiej. Realizował projekty związane z modernizacją ciepłowni i systemów ciepłowniczych. Prowadził badania naukowe (często w skali technicznej) dotyczące ograniczenia uciążliwości pracy źródeł ciepła dla powietrza atmosferycznego, poszerzone o zagadnienia wpływu czynników antropogenicznych na jakość powietrza w aglomeracji miejskiej.

Dr inż. Łukasz Amanowicz

jest adiunktem na Wydziale Budownictwa i Inżynierii Środowiska Politechniki Poznańskiej. Prowadzi ćwiczenia projektowe, a od 2017 roku również wykłady z przedmiotu ciepłownictwo i gazownictwo oraz ćwiczenia projektowe dotyczące systemów energetyki komunalnej. Autor monografii na temat powietrznych wielarurowych gruntuwymienników ciepła oraz współautor dwóch wydań skryptu do ćwiczeń laboratoryjnych z techniki ciepłej. Zajmuje się energooszczędnością w budownictwie, odzyskiem ciepła, nowoczesnymi systemami ogrzewania, wentylacji i klimatyzacji (HVAC) oraz ich współpracą z odnawialnymi źródłami energii (OZE). Prowadzi badania doświadczalne oraz symulacje CFD charakterystyk cieplno-przepływowych elementów systemu HVAC. Jest opiekunem Koła Naukowego Inżynierii Środowiska, organizującego m.in. Dzień Budownictwa Pasywnego i Energooszczędnego: www.dbpie.put.poznan.pl.

ISBN 978-83-7775-519-8

9 788377 755198

Zbigniew Bagiński
Łukasz Amanowicz

Ciepłownictwo. Projektowanie kotłowni i ciepłowni

Zbigniew Bagiński
Łukasz Amanowicz

Ciepłownictwo

projektowanie kotłowni i ciepłowni

Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej

Zbigniew Bagiński
Łukasz Amanowicz

Ciepłownictwo

Projektowanie kotłowni i ciepłowni

Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej

Recenzent
PROF. DR HAB. INŻ. ROBERT SEKRET

Projekt okładki
PIOTR WYRĘBAK

Redaktor
DONATA GUMINIAK

Skład i łamanie tekstu
ŁUKASZ AMANOWICZ

Utwór w całości ani we fragmentach nie może być powielany ani rozpowszechniany za pomocą urządzeń elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych bez pisemnej zgody posiadacza praw autorskich.

ISBN 978-83-7775-519-8

Wydanie I
Copyright © by Politechnika Poznańska, Poznań 2018

WYDAWNICTWO POLITECHNIKI POZNAŃSKIEJ
ul. Piotrowo 5, 61-138 Poznań
tel. +48 (61) 665 3516, faks +48 (61) 665 3583
e-mail: office_ed@put.poznan.pl
www.ed.put.poznan.pl

Druk i oprawa: **PERFEKT DRUK**
ul. Świerzawska 1, 60-321 Poznań
tel. +48 (61) 8675 243

Spis treści

Przedmowa.....	7
CZĘŚĆ 1. WPROWADZENIE, ALGORYTM PROJEKTOWANIA, BILANS CIEPLNY	9
1. Wprowadzenie do ciepłownictwa.....	11
1.1. Kiedy i dlaczego stosuje się systemy ciepłownicze	11
1.2. Systemy zaopatrzenia w ciepło osiedli i miast.....	12
1.3. Podział systemów zaopatrzenia w ciepło	13
1.4. Społeczne, ekonomiczne i środowiskowe aspekty ciepłownictwa	19
1.5. Terminologia stosowana w ciepłownictwie	22
1.6. Energetyka ciepła w Polsce.....	24
1.7. Polecana literatura uzupełniająca.....	27
2. Algorytm projektowania systemu ciepłowniczego	30
2.1. System ciepłowniczy zdalczyny.....	30
2.2. Potrzeby ciepłe odbiorców oraz nośnik ciepła.....	31
2.3. Określenie podstawowych parametrów pracy źródła ciepła	32
2.4. Wybór źródła energii dla ciepłowni	34
2.5. Opracowanie wariantowej koncepcji projektowej	36
2.6. Opracowanie projektu sieci ciepłej	40
2.7. Węzły ciepłe.....	41
3. Bilans ciepła systemu ciepłowniczego.....	44
3.1. Wprowadzenie do bilansowania potrzeb ciepłych odbiorców	44
3.2. Przenikanie ciepła przez przegrody	49
3.2.1. Projektowa strata ciepła na podstawie normy <i>PN-EN 12831</i>	49
3.2.2. Zapotrzebowanie na ciepło na potrzeby c.o. – podejście klasyczne	51
3.2.3. Zmienność zapotrzebowania na ciepło na potrzeby c.o. w ciągu roku ..	52
3.2.4. Współczynniki przenikania ciepła na przestrzeni lat	54
3.3. Zapotrzebowanie na ciepło na potrzeby wentylacji	55
3.3.1. Wprowadzenie	55
3.3.2. Bilans powietrza wentylacyjnego	56
3.3.3. Obliczenia na podstawie normy <i>PN-EN 12831</i>	61
3.3.4. Obliczenia w zależności od rodzaju wentylacji	62
3.3.5. Strategie wentylowania pomieszczeń	69

3.4. Zapotrzebowanie na ciepło do przygotowania ciepłej wody użytkowej (c.w.u.)	70
3.4.1. Dobowa zmienność zapotrzebowania na c.w.u.	70
3.4.2. Obliczenia na podstawie zużycia jednostkowego (PN-B/92-01706)	75
3.4.3. Obliczenia na podstawie liczby punktów poboru (metoda Sandera)	81
3.4.4. Porównanie obu metod	84
3.4.5. Obliczenia na podstawie liczby znamionowej N	86
3.4.6. Wpływ pojemności cieplnej systemu na wartość $Q_{c.w.u.}$	89
3.4.7. Rekomendacje dotyczące uwzględnienia potrzeb c.w.u. w bilansie węzła cieplnego i ciepłowni	94
3.4.8. Zapewnienie c.w.u. w szkołach i urzędach	97
3.5. Wskaźniki zapotrzebowania na moc cieplną	98
3.6. Zapotrzebowanie na moc cieplną na potrzeby technologiczne	99
3.7. Straty ciepła w systemie ciepłowniczym	101
3.7.1. Źródła strat ciepła	101
3.7.2. Straty na podgrzanie ubytków wody w zładzie	102
3.7.3. Szacunkowa wartość strat ciepła	103
3.7.4. Straty w rzeczywistych stanach pracy systemu ciepłowniczego	104
3.8. Uporządkowany wykres potrzeb cieplnych – wykres kołowy	109
3.8.1. Cel sporządzania wykresu	109
3.8.2. Ćwiartka I	110
3.8.3. Ćwiartka II	113
3.8.4. Ćwiartki III i IV	115
3.9. Obliczanie rocznego zapotrzebowania na ciepło	116
3.9.1. Na podstawie wykresu kołowego	116
3.9.2. Zgodnie z metodologią sporządzania świadectw energetycznych (c.o.)	117
3.9.3. Zgodnie z metodologią sporządzania świadectw energetycznych (c.w.u.)	118
Załącznik 1. Wskaźniki zapotrzebowania na ciepło	121
Z.1.1. Wskaźniki zapotrzebowania na ciepło na użytek c.o. .... i wentylacji	121
Z.1.2. Wskaźniki zapotrzebowania na ciepło do przygotowania c.w.u.	123
Literatura	126
CZĘŚĆ 2. PROJEKTOWANIE KOTŁOWNI I CIEPŁOWNI	131
4. Źródła ciepła	133
4.1. Wstęp	133

4.2. Kotły tradycyjne jako źródła energii.....	133
4.2.1. Podstawowy podział kotłów ciepłowniczych	134
4.2.2. Charakterystyka przykładowych typów kotłów.....	135
4.2.3. Agregaty kogeneracyjne	142
4.3. Charakterystyka paliw stosowanych w ciepłowniach.....	144
4.4. Procesy spalania paliw w kotłach	147
4.4.1. Równania chemiczne procesów spalania.....	147
4.4.2. Wyznaczanie strumienia spalin	151
4.4.3. Warunki spalania zupełnego i całkowitego	152
4.4.4. Wskaźniki emisji CO ₂ , H ₂ O	154
4.4.5. Wskaźnik unosu SO ₂ , korozja siarkowa niskotemperaturowa.....	156
4.4.6. Unos pyłu z procesów spalania paliw stałych.....	159
5. Projekt ciepłowni	160
5.1. Dobór źródła ciepła, wykres piłowy	160
5.2. Dobór palnika gazowego/olejowego	164
5.3. Schemat technologiczny ciepłowni – przykłady	172
5.3.1. Ciepłownia wodna z kotłami gazowymi pojemnościowymi	172
5.3.2. Ciepłownia wodna wysokoparametrowa z kotłami węglowymi przepływowymi	175
5.3.3. Ciepłownia wodna niskoparametrowa z kotłami gazowymi pojemnościowymi.....	178
5.3.4. Ciepłownia wodna wysokoparametrowa technologiczno-grzewcza z kotłami gazowymi.....	180
5.4. Układy regulacji strumienia ciepła w systemie ciepłowniczym	181
5.4.1. Rodzaje regulacji	181
5.4.2. Budowa wykresu regulacyjnego dla źródła ciepła.....	182
5.4.3. Wykresy regulacyjne z przykładowych systemów ciepłowniczych	188
5.4.4. Realizacja regulacji strumienia ciepła wysyłanego z ciepłowni	190
5.4.5. Dobór zaworów regulacyjnych.....	193
5.5. Zabezpieczenia pracy systemów ciepłowniczych	198
5.6. Linia ciśnień – wykres piezometryczny	199
5.6.1. Wartości ciśnień granicznych w systemie ciepłowniczym	199
5.6.2. Konstrukcja wykresu piezometrycznego	201
5.6.3. Lokalizacja pomp obiegowych	204
5.6.4. Wykres spadków ciśnień	205
5.6.5. Odczytywanie wartości nadciśnienia z wykresu.....	208
5.6.6. Obliczanie ciśnienia dopuszczalnego dla elementów systemu	210
5.6.7. Przykłady wykresów piezometrycznych	212
5.7. Układy uzupełniania wody i stabilizacji ciśnienia	223
5.7.1. Potrzeba uzupełniania ubytków wody i stabilizacji ciśnienia w zładzie	223
5.7.2. Schematy układów uzupełniania wody i stabilizacji ciśnienia	226

5.7.3. Dobór parametrów pracy pomp uzupełniających i stabilizujących	236
5.7.4. Warunki stosowania różnych konfiguracji pomp uzupełniających i stabilizujących	243
5.7.5. Zestawy uzupełniająco-stabilizujące	246
5.8. Dobór pomp	252
5.8.1. Pompy dawniej i obecnie	252
5.8.2. Charakterystyka instalacji, pompy, punkt pracy	253
5.8.3. Regulacja dławieniowa	255
5.8.4. Regulacja przez zmianę prędkości obrotowej	258
5.8.5. Tryby pracy pompy w regulacji prędkości obrotowej	258
5.8.6. Tryb stałej charakterystyki	259
5.8.7. Tryb stałościśnieniowy	260
5.8.8. Tryb proporcjonalny	262
5.8.9. Dobór pomp obiegowych	263
5.8.10. Charakterystyki pomp uzupełniających i stabilizujących	265
5.9. Uzdatnianie wody	266
5.9.1. Wpływ jakości wody na system ciepłowniczy	266
5.9.2. Korozja	269
5.9.3. Kamień kotłowy	273
5.9.4. Wymagania stawiane wodzie kotłowej	274
5.9.5. Koagulacja i flokulacja	277
5.9.6. Zmiękczenie wody	278
5.9.7. Odgazowywanie wody	287
5.9.8. Zbiornik wody uzupełniającej	300
5.10. Wymagania wobec pomieszczeń kotłowni	301
5.10.1. Kotłownie na paliwa stałe, niskoparametrowe	301
5.10.2. Kotłownie na paliwa gazowe lżejsze od powietrza	304
5.10.3. Kotłownie na paliwa gazowe cięższe od powietrza	305
5.10.4. Kotłownie olejowe	306
Załącznik 2. Zdjęcia wybranych elementów ciepłowni	307
Z.2.1. Kotły i osprzęt	307
Z.2.2. Palnik	309
Z.2.3. Układ utrzymania minimalnej temperaturę wody powrotnej	311
Z.2.4. Ścieżka gazowa i olejowa	312
Z.2.5. Regulacja i sterowanie	314
Z.2.6. Inne elementy kotłowni i ciepłowni	318
Literatura	332

Przedmowa

Podręcznik *Ciepłownictwo. Projektowanie kotłowni i ciepłowni* jest skierowany przede wszystkim do studentów, którzy w ramach kierunku inżynieria środowiska uczestniczą w wykładach, ćwiczeniach i zajęciach projektowych z zakresu ciepłownictwa i central ciepłych, ale może być przydatny również wszystkim, którzy w swojej praktyce zawodowej zajmują się zagadnieniami ogrzewnictwa, ciepłownictwa lub energetyki cieplnej. Przedstawione treści odwołują się do podstawowej wiedzy z zakresu techniki cieplnej i mechaniki płynów. Opisowy sposób prezentacji zagadnień, liczne rysunki, przykłady i pogłębione komentarze umożliwiają poprawne przeprowadzenie obliczeń oraz lepsze zrozumienie założeń, zalet i ograniczeń stosowanej metodyki projektowania. Duży nacisk położono na wyjaśnienie funkcjonowania systemu ciepłowniczego w okresie całego roku, z uwzględnieniem zagadnień regulacji, sterowania, automatyki i współpracy poszczególnych elementów systemu.

Podręcznik obejmuje, obok rozdziałów prezentujących ogólne spojrzenie na zagadnienia ciepłownictwa i systemów ciepłowniczych, bilansowanie ciepłe systemu oraz projektowanie ciepłowni. Omawiając bilans cieplny systemu, przedstawiono różne metody wyznaczania zróżnicowanych potrzeb ciepłych budynków mieszkalnych i obiektów użyteczności publicznej, ze szczególnym uwzględnieniem przyjmowanych założeń i zalecanego zakresu stosowalności. Oprócz algorytmu obliczeń mocy szczytowej w tzw. warunkach normatywnych omówiono funkcjonowanie źródeł ciepła w okresie całorocznej pracy, podkreślając wpływ warunków eksploatacji na dobór źródeł z wykorzystaniem tzw. wykresu kołowego i piłowego.

Jako konieczne wprowadzenie do projektowania ciepłowni przedstawiono charakterystykę wybranych typów kotłów oraz zachodzących w nich procesów, mających wpływ na warunki eksploatacji urządzeń, a także na wartości emitowanych zanieczyszczeń powietrza.

Dla różnych typów ciepłowni omówiono schematy technologiczne, wykresy linii ciśnień, wykresy regulacyjne, a także układy zabezpieczeń oraz zagadnienia regulacji i sterowania poszczególnymi elementami systemu oraz współpracy między nimi.

W podręczniku wykorzystano m.in. materiały z wykładów z przedmiotu ciepłownictwo prowadzonego do roku 2015 przez dra hab. inż. Zbigniewa Bagińskiego na kierunku inżynieria środowiska Politechniki Poznańskiej.